

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерства образования и науки Республики Дагестан
МКУ "УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ" МУНИЦИПАЛЬНОГО

ОБРАЗОВАНИЯ

"ХАСАВЮРТОВСКИЙ РАЙОН"

МКОУ 'Тенжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева"

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

Темиртдинова С.А.

Протокол №1

от «27» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам директора по УВР

Шихмурзаева Г.К.

Протокол № 1

от «27» 08 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Махтиев А.С.

Приказ № 652

от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родного (кумыкского) языка»

для обучающихся 11 класса

Генжеаул 2024-2025

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Аслу умуми школалар учун (11 класда) кѳумукъ адабиятдан уѳлгю иш гѳрѳв программа 2018-нчи йылны август айыны 3-нде кѳабул этилген «Россия Федерацияны билимни гѳакъында» деген Федерал законуну «11- нчи 14-нчю статьяларына этилген алмашынывланы гѳакъында» деген 317- ФЗ номерли Федерал закону яшавгѳа чыгѳара туруп, федерал пачалыкъ стандартлагѳа гѳѳре ва пачалыкъ умуми билим берив тармакъда тасдыкъ этилген гесимлени (Россияны Юстиция Министерлигини 2021-нчи йылны июнь айны 5-де 64101 номери булан гѳисапгѳа алынган Россия Федерацияны билим берив министрлигини 2021-нчи йылда май айны 31- нде 287-нчи номерли буйругѳу булан «Орта класлар учун аслу билим берив Федерал Пачалыкъ гесимлерини талапларына гѳѳре камилешдирилип мугъкамлашдырылган»); «Кѳумукъ адабият ва Кѳумукъ тил» предметлени бѳѳлюклери, тарбиялавгѳа байлавлу уѳлгю программасы 2020-нчы йылны июнь айыны 2-синде ФУМО-ну умуми билим беривге байлавлу чыгѳарган кѳараргѳа гѳѳре Россия Федерацияны Гѳукуматыны 2016 – йылны апрель айны 9-да 637-р номерли буйругѳу булан тасдыкъ этилген.

«Кѳумукъ адабият» предметни умуми хаpaктеристикасы

Школада уѳйренилеген предметлени арасында яшланы кѳылыкъ, ругъ якъдан тарбиялавда адабият дарслар аслу ерни тута. Олар не даражада, нечик юрюлегенинден охувчу яшларда наслудан-наслугѳа бериле гелеген халкъны асил хасиятларыны уѳлгюлерин болдурмакъ, камилешдирмек йимик масъалалар гѳасил бола. Шо себепден муаллим бу дарслагѳа бек жаваплы ва тындырыкълы янашма герек. Адабият дарсларда охувчуларда ана тилине ва адабиятына бакъган сюювню тувдурув муаллимге борч. О дарсланы аслу борчларындан бирдагъысы чебер асарланы тарихи яшавдагъы ерин ва идея масъаласын тюз англатмакъ, шоланы чеберлик ягъына дурус кѳыймат бермеге уѳйретмек.

Чебер асарланы тилин уѳйренив охувчулагѳа сѳзню чеберлигин, гѳзеллигин англамагѳа, ана тилни стиль якъдан чеберлигине ес болмагѳа болушлукъ эте.

«Кѳумукъ адабият» предметни уѳйренивню муратлары

Янгы стандартлар аслу умуми билим берив системасында охувчуланы билим даражасын тюз багъалавда кюрчю болуп токътай. Янгы стандартлар бизин Ватанны кѳѳп миллетли халкъларыны маданиятын, ана тилин уѳйренивге, сакълавгѳа, ону оьсдюрювге ихтиярларын, ана тилинде аслу умуми билим алывда имканлыкълар болдурувгѳа, адат-кѳылыгъын сакълавлгѳа бакъдырылган. Шолайлыкъда, уѳлгю иш гѳрѳв программа айры охувчуну билим даражаларын оьсдюрювге эркин ѳѳл ача, ону класда, уѳйде, оьзбашына чалышып, интернетден пайдаланып, билим тарбиясын артдырмагѳа генг имканлыкълар бере.

Адабият предметни алдында салынаган аслу муратлар:

– охувчуларда дюньягъа, гъалиги яшавгъа байлавлу англавланы генглешдирив, олагъа тюз багъа берив

; – ватангъа, халкъына бакъгъан сюювню артдырыв, патриот гыслени тарбиялав;

– охувчуларда адабиятны предмет гысапда уйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывчукъларын ва мердешлерин мюлк этив;

– адабиятны гѳрмекли чебер асарларына асасланып, дюнья гертилике багъа берип, къылыкъ-тарбия, гѳзеллик, оър инсан аралыкълар йимик англавланы оьсдюрюв.

Федерал пачалыкъ билим берив стандартны «Тил ва адабият илму» (филология) бѳлюгюнде адабиятны уйренивню алдына шулай аслу масъалалар салынгъан:

1. оьзюню гележекде билим даражасын оьсдюрювде адабиятны уйренивню агъамиятын англамакъ; арты бѳлюнмейген, бир ёрукъда юрюлеген охувну оьзюню дюньягъа къаравларын, англавларын болдурувда, дюньяда адамны ва жамиятны аралыкъларын гелишдиливде къурал гысапда къолламакъ;

2. адабият асарланы охуп, тюз англав халкъны мили маданиятын, яшавун уйренивде аслу къурал болуп токътайгъанын англамакъ;

3. гѳрмекли чебер асарланы уйренивню натижасында ана тилни гѳзеллигин, ону байлыгъын, тил имканлыкъларын оьз халкъыны ва дагъыстан миллетлени маданиятын англап, сезип бажармакъ;

4. тюрлю-тюрлю жанрлардагъы асарланы уйренивде авуздан ва язып оьз ойларын айтып, пикирлешип, охулгъан асарны чечивде ортакъчылыкъ этип, оьзбашына охулажакъ асарланы гѳзалгъа тутуп, планын къуруп бажарагъан охувчуну тарбияламакъ;

5. чебер адабият асарланы оьзюне хас болгъан башгъалыкъларын англап, оланы илму, иш, публицистика асарлардан айырып, охулгъан асарланы идея-маъна ягъындан чечип, танкъыт этип, оларда суратлангъан яшав гъалланы англап бажармакъ;

6. сѳзню чеберлик гючюн сезивде адабият теория англавланы агъамиятын англамакъ; охувчуларда бар билимлеге ва англавлагъа таянып (тарихден, музыкадан, эстетикадан) предметлени арасындагъы байлавлу пайдалы къайдада къолламакъ;

7. предметни уйренивде оьзюне хас умуми охув мердешлени болдурмакъ (личностный);

8. дарсда берилеген англавланы теренлигине ва предметлени бирибири булангъы байлавлугъуна тюшюнмек (метапредметный);

9. предметден алынагъан билим натижалагъа ес болмакъ (предметный);

10. тюрлю-тюрлю источниклерден, интернет ресурслардан пайдаланып бажармакъ.

Генжеаул 2024-2025
Охув планда «Къумкъ адабият» предметни ери

Янгы стандартлар муаллимге, программада айрыча бёлүклени уйренивге гёрсетилген сагъатланы умуми санавун сакълап, асарланы уйренивге, тюрлю яратывчулукъ ишлени оьтгеривге оьзтёрече янашмагъа, демек сагъатланы тийишли гёреген кюйде пайламагъа имканлыкълар бере

«КЪУМУКЪ АДАБИЯТ» ПРЕДМЕТНИ УЙРЕНИВНЮ НАТИЖАЛАРЫ

Аслу умуми школалар учун къумукъ адабиятдан билим берив уьлгю программа гъар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гъаракатларын (предметден алынагъан билимлер (предметный), дарсда берилеген англавланы теренлигин ва предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун (метапредметный) ва оьзюне хас натижаланы (личностный) токъташдыра.

Оьзюне хас

Шу талап аян этип айтгъанда, охувчу, оьзбашына чалышып, алгъа багъып оьсювню, яшавда оьз ерин табывну, алгъан билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышивун арагъа чыгъарывну англата.

Жамиятны ва адамланы бир-бирини арасындагъы лап аслу байлавлукъланы гелиши, маъна ва сан янындан алгъанда иш булан байлавлу адамны оьзюне бакъгъан якъдагъы ва ватандашлыкъ англавлары, жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагъы англавлары, алдына мекенли мурат салып болагъанлыгъы, яшавда оьз ерин табып билегенлиги, кёп тюрлю маданиятлар бар дюнья жамиятында Россияны оьзтёречилигин билмек ва англамакъ – булар бары да оьзбашына чалышып, гъар охувчуну алдына салынагъан талаплар гысаплана

– Инсанны къылыкъ-тарбия хасиятларын мюлк этив, кёп миллетли Ватанына бакъгъан сюювню тарбиялав, оьз адабиятына ва маданиятына, оьзге миллетлени маданиятына гьюрмет этив;

– сёйлев ва тил масъалаланы чечивде тюрлю источниклени (сёзлюклер, энциклопедиялар, интернет ресурслар) къоллав.

Дарсда берилеген англавланы теренлиги ва предметлени

бири-бири булангъы байлавлугъу

Бу талапгъа охувчулагъа дарсны барышында оьзге предметлер булангъы байлавлукъну гъакъында берилеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы ичинде интернет ресурсланы къоллап, билимлерин артдырыв, оланы дюнья къаравларында ва халкъ арада тюз къоллав, башлап ерли план къуруп, охутув ишни натижаларын оьзге муаллимлер ва тенгилери булан бирликде яшавгъа чыгъарывда оьзтёрече ёлланы белгилев бола.

Тенжеаул 2024-2025

- Асарны проблемасын англав, гипотезаны арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырыв, оъзюню къаравларын гертилемек учун далиллер гелтирив, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив, гъасиллер чыгъарыв;
- оъзбашына оъз ишин къуруп, оъзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв; – тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы чечип, оъзбашына къоллап бажарыв.

Предметден алынагъан билимлер

Предметни уйренивде охувчулар шо предмет булан байлавлу хас билимлеге ес болув, программагъа гёре дарсда этилме герек ишлени тюрлюлерин, дарсда къолланагъан тюрлю-тюрлю метод къайдаланы ва шоланы дарсны барышында, билим берив проектлени яшавгъа чыгъарывда ва яшавда болагъан гъалларда къоллап билив, ондан къайры да, охувчулар билим алывда илму даражада ойлашып, дарсда гечилеген материалны илму булангъы байлавлугъун токъташдырыв, илму терминологияны къоллап билив аслу талаплардан санала.

1. Билив сферада:

- гечилген асарланы аслу проблематикасын англав;
- адабият асарланы язылгъан девюрю булангъы байлавлугъун, айрылыкъларын, сонг да къылыкъ масъалаланы гъалиги заман булан гелишивюн гёрсетив;
- адабият асарны чечип бажарыв: ону къайсы жанргъа гирегенин токъташдырыв, темасын, идеясын, къылыкъ-тарбия гючюн англав, игитлерин суратламав, бир яда бир нече асарны игитлерин тенгleshдишив;
- асарны агъвалат янын (сюжетин), къурулушун (композициясын), тилини чебер-суратлав аламатларын белгилев, оланы асарны идея маънасын чечивде ролюн англав (филология чечивню элементлери).

2. Айлана дюнья сферада:

- анадаш адабиятны ва маданиятны къылыкъ-тарбия якъдан агъамиятына тюшюнюв, оланы оъзге миллетлени адат, къылыкъ-тарбия хасиятлары булан тенгleshдишив;
- асарлагъа оъзтёрече къаравларын болдурув, оланы багъалав;
- авторну ойларын англав, олагъа багъа берив.

3. Сёйлев сферада:

- тюрлю жанрлардагъа адабият асарланы англап, чебер охув;
- проза асарны яда ону гесеклерин, ана тилни чеберлик къуралларын къоллап, текстден цитаталар гелтирип, хабарлап бажарыв; асаргъа текстге гёре салынгъан соравлагъа жаваплар берив; авуздан тюрлю-тюрлю монологланы айтып, диалогну юрютюп болув;

– гечилген асарланы идея-тематикасына байлавлу изложениелер, сочинениелер, класда ва уйде яратывчулукъ ишлер языв; адабият ва умуми маданият темалагъа проектлер онгарыв.

4. Эстетика сферада:

- адабиятны сёз инчесаният гысапда англав, ону гёзеллигин, чеберлигин гыс этив;
- адабият асарларда чебер келпетлени яратывда тилни чеберлик алааматларыны, ана тилни сёз байлыгъыны агъамиятын англав.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТДЕН АЛЫНАГЪАН БИЛИМЛЕР

- программаны оьлчевюнде гёрсетилген чебер асарланы тарих адабият процессни бир гесеги гысапда мюлк этив;
- гечилген текстлени билив ва адабият процессни гъакъында умуми англав;
- жанр, сюжет, композиция, асарны игитлери ва асарны суратлайгъан бары да чебер башгъалыкъларын айырыв. Дарсда берилеген англавланы теренлиги ва предметлен бири-бири булангъы байлавлу натижалар (метапредметный)
- тюрлю журалардагъы планланы къурув къайдалары булан эркин кюйде пайдаланыв;
- хабарын айтивну тюрлю жураларын къоллап бажарыв;
- охулгъан асаргъа байлавлу оьз ойларын далиллер гелтирип, гертилеп бажарыв;
- оьзбашына интернет ресурсланы, справочный материалланы ва олар булан ишлев мердешлени актив кюйде артдырыв;
- тюрлю темалагъа байлавлу проектлер къурув.
- оьзбашына охулгъан асарланы, тюз характеристика берип, багъалап бажарыв

№	Гечилеген материал	Часы	Дата	
			По плану	По факту
1	Дагъыстан адабиятны оьсюв ёллары(1946-1987) (обзор) Пути развития дагестанской литературы за 1946-1987 гг.	1	6.09	6.09
2	Расул Гьамзатов. Яшаву ва яратывчулугъу. «Мени Дагъыстаным» «Мой Дагестан» «Аналаны аяларын объемен» «Целую руки матерей» «Къурдашланы аягъыз». Гёнгюнден. «Берегите друзей».	1	13.09	13.09
3	Аткъай Яшаву ва яратывчулугъу. «Мен оьктеммен». «Я горжусь»	1	20.09	20.09
4	«Мен оьктеммен».	1	27.09	27.09
5	Р/р. Сочинение «Зайналабидни келпети». «Образ Зайналабида».	1	4.10	4.10
6	Къыяс Межитов. Яшаву ва яратывчулугъу. «Тавларда къалгъан юрек». «Сердце, оставленное в горах».	1	11.10	11.10
7	Анвар Гьажиев. Яшаву ва яратывчулугъу. «Толгъуйгъан ногъайлы». «Поющий ногоец» «Булакъ» Гёнг. 16. «Родник».	1	18.10	18.10

Генжеаул 2024-2025

8	Класдан тышда охув. Анвар ва ону поэзиясы. Конференция-дарс. Внеклассное чтение. Анвар и его поэзия. Урок-конференция.	1	25.10	25.10
9	Хизгил Авшалумов. Яшаву ва яратывчулугу. «Гъашыкълык ва сакъл», «Шими къатынындан айрылгъан кюй», «Оьч алыв». «Любовь и борода», «Как Шими развълся с женой», «Месть»	1	15.11	15.11
10	Муталиб Митаров. Яшаву ва яратывчулугу. «Аш гесек». «Баллада о хлебе».	1	22.11	22.11
11	Магъаммат- Солтан Ягъияев. Яшаву ва яратывчулугу. «Уьч гюнеш». («Хапарсыздан тутулув». «Туснакъда») «Три солнца»	1	29.11	29.11
12	«Уьч гюнеш». («Суд»)	1	6.12	6.12
13	Ахматхан Абу-Бакар. Яшаву ва яратывчулугу.»Адамларсыз ёкъман мен», «Меня нет без моего народа». «Шо тавланы ягъында», «Среди тех гор».	1	13.12	13.12
14	Фазу Алиева. Яшаву ва яратывчулугу. «Энемжаяны уълешеман» , «Иржайыв». «Раздаю радугу», «Улыбка».	1	20.12	20.12
15	Шарип Альбериев. Яшаву ва яратывчулугу. «Яшыртгъын яра». 16. «Скрытая рана».	1	27.12	27.12
16	Сулейман Рабаданов. Яшаву ва яратывчулугу. «Батырай», «Унутулмас сёзлери», «Батырай, «Не забудутся слова».	1	17.01	17.01
17	Зарипат Атаева. Яшаву ва яратывчулугу. «Шо ёл булан». «По тому же пути».	1	24.01	
18	Ибрагъим Гъусейнов. «Анасы ва кызы», «Етим къарлыгъач». «Мать и дочь», «Ласточка-сирота»	1	31.01	
19	Магъаммат Атабаев. Яшаву ва яратывчулугу. «Урлангъан ажжал». «Похищенная смерть».	1	7.02	
20	Сутури Увайсов. Яшаву ва яратывчулугу. «Тамаша», «Къалам», «Гъаким» «Удивительно», «Перо», «Начальник».	1	14.02	
21	Камал Абуков. Генжеаул 2024-2025 Яшаву ва яратывчулугу. «Мен гюнагълыман, Марьям». «Я виноват,		21.02	

	Марьям».			
22	«Мен гюнаглыман, Марьям». «Я виноват, Марьям».	1	28.02	
23	Р/р.Сочинение «Марьямны келпети». «Образ Марьям»	1	7.03	
24	Ханбиче Хаметова. Яшаву ва яратывчулугъу. «Гъайлек йырлар», «Экинчи йыр». «Колыбельная песня», «Вторая песня», «Анхил».	1	14.03	
25	Бийке Кулунчакова. Яшаву ва яратывчулугъу. «Къурчакъ» . «Кукла».	1	21.03	
26	Ислам Казиев. Яшаву ва яратывчулугъу. «Мени алтын чабагъым». «Ротозей». 308-329 бет.	1	4.03	
27	Магъаммат-Загъит Аминов. Яшаву ва яратывчулугъу. «Сени атынг», «Дослукъну элинде». «Твоё имя», «В стране дружбы».	1	11.04	
28	Агъмат Жачаев. Яшаву ва яратывчулугъу. «Ана юрек», «Не башгъа». «Материнское сердце», «Не всё ли равно».	1	18.04	
29	Абдулла Дагъанов. Яшаву ва яратывчулугъу. «Къазакъ йыр» яда «Гюнлер гете». «Колыбельная песня» или «Дни проходят».	1	25.04	
30	Бадрутдин Магъамматов. Яшаву ва яратывчулугъу. «Алп юреклим». «Оьртен». «Пламя».	1	8.05	
31	Класдан тышда охув. Шамил Къазиев. Яшаву ва яратывчулугъу. «Эменлер», «Хазна» Внеклассное чтение. Шамиль Казиев. «Дубы», «Клад».	1	15.05	
32	Абдулкерим Залимханов. Яшаву ва яратывчулугъу. «Къысмет». «Судьба».	1	22.05	